

Ιστορικά Μνημεία

«Ένας μοναχικός σαν κι εμένα, ίσως ένα κορίτσι, που πριν φύγει για το σχολείο παίζει με το άγνωστο. Έγιναν όλα τόσο γρήγορα. Εκείνος ο ύποπτος πόνος, η επιμονή μου να μάθω, να ξέρω, κι έπειτα το σκοτάδι. Η σιωπή γύρω μου. Η σιωπή. Όλα έδειχναν ότι πριν τελειώσει ο χειμώνας με τις ανέρες φιγούρες των караβιών στα ξαφνικά ανοίγματα του ουρανού, τις βόλτες των ερωτευμένων στην παραλία στο ηλιόγευμα και την υποκριτική υπόσχεση της άνοιξης. Όλα έδειχναν ότι πριν τελειώσει ο χειμώνας...

Το μόνο που λυπάμαι Άννα, το μόνο άραγε; ότι δεν πρόλαβα σχεδόν τίποτα, τα περισσότερα 'μείναν σχέδια, λέξεις πεταμένες εδώ κι εκεί»

Αχειροποίητος

Πολιτιστικοί περίπατοι Θεσσαλονίκης

ΚΕΙΜΕΝΟ: Νίνα Ρόδη
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Άννα Καλαϊτζή, ΣΚΙΤΣΑ: Χρήστος Κούντουρας

Στην άδεια πόλη του Αυγούστου μόνο η ανάσα της θάλασσας ακούγεται. Δρόμοι γυμνοί· κι αυτός ο ήλιος που σου κλείνει τα μάτια, ανυπόφορα θρασύς, να σε γυρίζει σε εικόνες μνήμης και να σε λιώνει.

Στην πλάτη μου η θάλασσα. Στο πρόσωπο, ακουμπισμένη η μολυβένια γραμμή της Αγίας Σοφίας μόνη, να αποζητά τη συντροφιά μας, περισσότερο από ποτέ.

Στην ένωσή της με τη Λεωφόρο Νίκης, επιβλητικό το **Μέγαρο Τυρολόη και Ιωάννου Δημητριάδη**. Κάθετες κι οριζόντιες γραμμές ορίζουν τον όγκο ενός αρχιτεκτονήματος του 1930. Το σχεδίασε ο **Μανούσος** και το λάμπρυνε με κορινθιακές κολόνες, κιονόκρανα, φουρούσια και λεοντοκεφαλές. Με καμάρες και τριγωνικές επιστέψεις. Στιβαρό να μετέχει στους Θερμαϊκού τα ατέλειωτα παιχνίδια.

Να βλέπει το βουνό των Θεών χιονισμένο και την ομίχλη χαμηλά να καλύπτει το υγρό κορμί εμπρός του.

Στο γωνιακό του δωμάτιο, μελαγχολική στο μπαλκόνι ακούς τη μουσική της Ελένης· γέμισε με μελωδίες «μία αιωνιότητα και μία μέρα».

- *Κατέβα, σου έκανα νόημα, η πόλη μάς προσμένει. Αγοράζω την επόμενη σου λέξη.*

- **«Ελευθερία»**, μου φώναξες από ψηλά.

Δεν πωλείται αυτή η λέξη· αποκτιέται. Με αγώνες. Μόνο.

Διαβήκαμε την είσοδο στο κτήριο του **Τσίλερ**, δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Γρηγορίου Παλαμά, στη γωνία της Προξένου Κορομπλά. Άρχισε να χτίζεται μετά την πυρκαγιά του 1890 και ολοκληρώθηκε τρία χρόνια αργότερα με την οικονομική στήριξη του Ανδρέα

Μέγαρο Τυρολόη - Δημητριάδη στη συμβολή των οδών Αγίας Σοφίας και Λεωφ. Νίκης.

Το ιστορικό κτήριο του Ερνέστου Τσίπερ. Το «Κέντρο» κατά το Μακεδονικό αγώνα. Άποψη από την αυλή του μητροπολιτικού ναού Γρηγορίου Παλαμά.

Συγγρού. Το κτήριο ενοικιάστηκε από το ελληνικό κράτος για να στεγάσει το Γενικό Προξενείο της Ελλάδας.

Ο πρώτος Έλληνας πρόξενος, που εργάστηκε εδώ ήταν ο **Γ. Ε. Δοκός** ενώ την περίοδο 1904-1908 το ελληνικό προξενείο της Θεσσαλονίκης αναδείχθηκε σε επιτελικό κέντρο του **Μακεδονικού Αγώνα** με επικεφαλής τον γενικό πρόξενο **Λάμπρο Κορομυλά**.

Στο «Κέντρο», όπως ήταν γνωστό, εγκαταστάθηκαν επίλεκτοι αξιωματικοί, που ανέλαβαν ως «ειδικοί γραφείς», να συντηρούν δίκτυα πληροφοριοδοτών και υποστηρικτών όπως η «Άμυνα» στο Μοναστήρι, που διαχέονταν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Αποδέκτες των σχετικών αναφορών, εκτιμούσαν την κατάσταση, έδιναν οδηγίες, συναντούσαν εκκλησιαστικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες, καλύπτοντας ακόμη και οπλαρχηγούς.

Η επικοινωνία του κτηρίου από ένα παραπόρτι με το Ναό μέσω της αυλής είχε

προσλάβει διαστάσεις μυθικές. Με τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-’13 η Μακεδονία απελευθερώνεται και ενσωματώνεται στο ελληνικό κράτος.

Η υπηρεσία του προξενείου διαλύεται και το κτήριο περνά σε δημόσια χρήση. Τώρα λειτουργεί ως **Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα**. Πλούσιο σε μνήμες και θυσίες.

Πόσοι κάτοικοι αυτής της πόλης, στην Κυριακάτικη βόλτα τους στην παραλία, αφιέρωσαν λίγο χρόνο για να γνωρίσουν Ελευθερία τι σημαίνει;

Απέναντι στη γωνία με Μητροπόλεως ήταν κάποτε το μεγάλο καφενείο του Μανώλη Λυκούδη, που ήταν και χαρτοπαικτική λέσχη. Στις διαφημίσεις που δημοσίευε στη Νέα Ευρώπη κατά τα χρόνια της Κατοχής τόνιζε ότι, σε περίπτωση συναγερμού το παιχνίδι συνεχίζεται κανονικά στο καταφύγιο του καφενείου. Υπάρχουν αγώνες κι αγώνες. Άλλος αγωνι-

ζεται για την πατρίδα κι άλλος για την πατρίδα. «Τα ρέστα μου» για τη θέση του ρ ...

Το κτήριο που βρίσκεται στον αριθμό 11 της οδού Αγ. Σοφίας μας επιφυλάσσει κι άλλες σελίδες στην ιστορία του αλτρουισμού των ανθρώπων της πόλης. Εδώ, χτίστηκε το 1925 από τον αρχιτέκτονα Γ. Σιάγα το ξενοδοχείο «**Βαλκανική Ευρώπη**» ιδιοκτησίας του Κωνσταντίνου Λαμνίδη. Αυτή η ονομασία προσπαθεί έως σήμερα, να συγκεράσει τις δύο ιδιότητες της Ελλάδας. Και βαλκάνια και Ευρώπη. Αν κι ακόμα αναρωτιόμαστε ποια να υπερισχύει τελικά.

Με τη Μικρασιατική Καταστροφή, η Ελλάδα μπήκε σε μία περίοδο βαθιάς κρίσης όπου έπρεπε να ενσωματώσει στους κόλπους της, ενάμιση εκατομμύριο πρόσφυγες.

Νεαρές Σμυρνιές, μέλη της **Χριστιανικής Ένωσης Νεανίδων (XEN)** στην πόλη τους, αποτέλεσαν τον πρώτο πυρήνα της Οργάνωσης που δραστηριοποιήθηκε στην Αθήνα, για να αντιμετωπίσει τις επείγουσες και πιεστικές ανάγκες επιβίωσης του γυναικείου προσφυγικού πληθυσμού: την επανασύνδεση με τις διεσπαρμένες τους οικογένειες, την ταχύρυθμη κατάρτισή τους σε επαγγέλματα με προοπτική άμεσης εξεύρεσης εργασίας, την παροχή ψυχολογικής και συμβουλευτικής στήριξης.

Το 1925 ιδρύθηκε το αντίστοιχο τμήμα της Θεσσαλονίκης με πρωτοβουλία της **Σοφίας Μαυροκορδάτου**.

Πώς συνδέεται το ξενοδοχείο και η XEN; Το κτήριο, με την παρέμβαση του Υπουργείου Πρόνοιας και με εκτίμηση του κοινωνικού έργου της XEN, νοικιάζεται το 1937 με ευνοϊκούς όρους από την Εθνική Τράπεζα για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της οργάνωσης.

Μέχρι το 1993, όπου μεταστεγάστηκε η XEN, υλοποίησε εδώ προγράμματα και δράσεις όπως το 1937 το πρώτο εστιατόριο self service στη Θεσσαλονίκη για τις εργαζόμενες, οικοτροφείο, ξενώνα, νυχτερινό σχολείο, Οικοκυρική σχολή, παιδικά συσσίτια, σχολή Γραμματέων ενώ

βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το πρόγραμμα προώθησης εθελοντικής αιμοδοσίας για παιδιά που πάσχουν από μεσογειακή αναιμία.

Σήμερα το κτήριο είναι κλειστό ωστόσο ακόμα γοπητευτικό με το νεομπαρόκ ύφος του, τα τοξωτά υπέρθυρα και τους εξώστες να του προσδίδουν ιδιαίτερη πλαστικότητα.

Το κτήριο που επί σειρά ετών φιλοξενούσε τις δραστηριότητες της XEN έχει χαρακτηριστεί ως έργο τέχνης με ειδική κρατική προστασία από το 1986.

- *Θες την επόμενη μου λέξη; με ρώτησες όλο προσμονή.*

Χαμογέλασα. Σκέφτηκα ποια θα μπορούσε να είναι. Σε αυτό το δρόμο πολλές θα ήταν οι επιλογές μου. «Συνάντηση» ίσως... Κούνισα καταφατικά το κεφάλι και έβαλα το χέρι στην τσέπη.

- «**Εξαφάνιση**», είπες κι άπλωσες την παλάμη.

Εξαφάνιση. Μιας κι όλα χάνονται κάποια στιγμή χωρίς επιστροφή.

Στη γωνία Αγίας Σοφίας δεξιά με Τσιμισκή, το 1929 χτίστηκε ένα μέγαρο κατοικιών. Ιδιοκτησίας των **Γκοβεδάρου** και **Μαυροβίτη** σε σχέδια του αρχιτέκτονα **Τζόννι**. Στα ενδιαφέροντα στοιχεία του κτηρίου είναι η μίξη των αρχιτεκτονικών ρυθμών, γι αυτό και κατατάσσεται στα κτήρια που ακολουθούν τον «εκλεκτικιστικό ρυθμό» διακρίνοντας στοιχεία Art Nouveau, Art Deco, γαλλικό κλασικισμό και Second Empire.

Αργότερα θα έκανε εμβληματική την παρουσία του στην πόλη, ως **ξενοδοχείο Αστόρια**.

Στις 9 Μαΐου του 1948, το δωμάτιο 25, θα φιλοξενούσε για κάποιες μέρες μέχρι την εξαφάνισή του και αμέσως μετά τη δολοφονία του, τον απεσταλμένο του CBS, δημοσιογράφο **Τζορτζ Πολκ** ετών 35, παντρεμένο με την Αιγυπτιώτισσα ελληνίδα αεροσυνοδό Ρέα Κοκκώνη. Το πτώμα του βρέθηκε να επιπλέει στον όρμο της Θεσσαλονίκης στις 16 Μαΐου 1948. Το δικαστήριο βρήκε ενόχους τους Γρ. Στακτόπουλο, Αδάμ Μουζενίδη, Βασβανά κ.ά. οι οποίοι δεν είχαν καμία σχέση με το έγκλημα κι αυτό γιατί στα χρόνια που ακολούθησαν ήρθαν στην επιφάνεια εκτός των άλλων, ότι ο «δολοφόνος» Μουζενίδης έφθασε στη Θεσσαλονίκη δύο ημέρες μετά το έγκλημα και ο Βασβανάς βρισκόταν «κάπου στο Παραπέτασμα». Το ποιος τον σκότωσε παραμένει μυστήριο.

Λίγες μόνο εβδομάδες μετά τη δολοφονία του στην Ελλάδα οι συνάδελφοί του δημιούργησαν το «Βραβείο Τζορτζ Πολκ» για την καλύτερη δημοσιογραφική δουλειά.

- *Πολύ υλικό για ερευνητές αλλά και λογοτέχνες, η φαντασία των οποίων κατασκευάζει ιστορίες, μου είπες εντυπωσιασμένη από όσα άκουσες.*

- *Θέλεις να προσάψεις κάτι στους συναδέλφους; Το Αστόρια δεν φημίζεται μόνο για την εξαφάνιση του Πολκ.*

Το ισόγειό του ήταν το σημείο συνάντησης των πνευματικών κύκλων της Θεσσαλονίκης πριν την κατοχή. Το **καφεβείο Αστόρια Α**, ήταν το στέκι των λογοτεχνών και των διανοουμένων. Τόσες συζητήσεις για την αξία της γλώσσας και της νεωτερικότητας μιας δημοτικής που εμφανιζόταν δυναμικά. Ρεύματα, τάσεις και αντιθέσεις όλα αναμείχθηκαν εδώ όπως τα χαρμάνια των καφέδων.

Ανεβαίνοντας την **Αγίας Σοφίας**, ένα υπαινικτικό ποτάμι κατεβαίνει παρασύροντας στο διάβα του τη βυζαντινή ιστορικότητα των δυο σπουδαίων ναών της πόλης. Της **Αχειροποιήτου** και της **Αγίας Σοφίας** με τις ψηφίδες να αναπαριστούν ψηφιδωτά των εκκλησιών και ρωμαϊκά μωσαϊκά. Ο νεοαποκτηθείς πεζόδρομός της, βουβός από τις φωνές μικρών παιδιών, στεγνός απ' τη δροσιά χαμόγελου στις πλάκες και στα ρείθρα.

Βγαίνοντας στην πλατεία βρεθήκαμε σε εκείνη την ιστορική ανοιχτωσιά, μήτρα σπουδαίων γεγονότων. Συγκεντρώσεις εθνικών πανηγυρισμών και άλλοτε πεδίο παράταξης δυνάμεων. Ολόγυρα σιωπηλά, των όσων διαδραματίστηκαν, τα οικήματα που κοσμούν κάθε γωνία της. Το καθένα με το δικό του αρχιτεκτονικό ρυθμό και την ιστορία του. **Νεδέλκου, Λόγγου, Ascher Israel, Φιλοπτώχου Αδελφότητος Ανδρών Θεσσαλονίκης** και λίγο ευρύτερα, το **Μέγαρο Χατζηδημουλά**

Το κτήριο Λόγγου (1928) του αρχιτέκτονα Λ. Τζενάρι. Το περιώνυμο “Κόκκινο Σπίτι”. Οι σάρατες σκιές του, συνεχίζουν να εξάπτουν τη φαντασία των Θεσσαλονικέων.

ΚΑΦΕ ΕΡΜΗΣ ΚΑΦΕ

Η οικία Ascher Israel (1924 η πρώτη φάση) στην πλατεία της Αγίας Σοφίας συγκρατεί με κόπο το πλήγμα των άχαρων πολυκατοικιών.

Η οικία Νεδέλκου (1924) του αρχιτέκτονα Ξενοφώντα Παιονίδη στην αρχή του πεζοδρόμου της οδού Αγίας Σοφίας. (δεξιά)

το σημερινό «**Παρακαταθηκών και Δανείων**». Αυτά και ελάχιστα ακόμα, από μια πλειάδα λαμπρών οικημάτων που πρόσδιδαν στην περιοχή ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Με κοίταξες με απογοήτευση. Έπνιξαν οι όγκοι το παρελθόν· γιγάντια ταφόπλακα στο κέντρο της πόλης. Ξέρω καλή μου, μη λες τίποτα· μόνο δώσε μου τη λέξη. «**Μνήμη**».

Το μνημείο προέρχεται από τη λέξη μνήμη και όσο να αναγνωρίζονται διατηρητέα μνημεία κάποια κτήρια δεν σημαίνει απαραίτητα πως μπορούν να διασωθούν στο πέρασμα των ετών, εάν δεν υπάρξει η βούληση να διατηρηθούν.

Αυτό συνέβη ανάμεσα στα πολλά με το κτήριο **Λόγγου**, το «**κόκκινο σπίτι**» των Σαλονικιών, προσωνύμιο λόγω της

πλινθοδομής του. Αν και με απόφαση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης από το υπουργείο Πολιτισμού το 2006, η διάδοχη κατάσταση την απέρριψε καθώς δεν προέκυπτε δημόσια ωφέλεια από την προστασία του κτηρίου. Τελικά το 2014 με ιδιωτική πρωτοβουλία αγοράστηκε και διασώθηκε.

Το μέγαρο Λόγγου ιδιοκτησίας της οικογένειας **Γρηγόριου Λόγγου**, βιομήχανου υφασμάτων από τη Νάουσα και συνιδιοκτήτη του ζυθοποιείου «**Όλυμπος - Νάουσα**» κτίστηκε το 1928 σε σχέδια του Λ. Τζενάρι. Την κατασκευή του ανέλαβε η «Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρεία Νέων Χωρών» με υπεύθυνο μηχανικό τον **Π. Στάν**. Αποτελεί ένα ιδιαίτερο δείγμα εκλεκτικισμού του μεσοπολέμου με στοιχεία νεοβυζαντινού ρυθμού, με καμάρες σε κάθε άνοιγμα. Στην αντικρινή γωνία η **οικία Νεδέλ-**

ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΘΕΟ-ΝΙΚΗΣ

ΕΡΓΑ ΜΕΤΡΟ

Only Safe Entry
Check of Safe Entry

κου κτισμένη το 1924 από τον αρχιτέκτονα **Ξ. Παιονίδη** ο οποίος είχε αναλάβει και τα σχέδια της κλινικής Νεδέλκου επί της Εγνατίας. Με έντονα νεοκλασικά στοιχεία, το κτήριο παρουσιάζει συμμετρία ενώ προβάλλει δυναμικά η σύγκλιση των δύο πλευρών στον κεντρικό άξονα.

Από την άλλη πλευρά της πλατείας η οικία **Ascher Israel** που κτίστηκε κι αυτή την ίδια περίοδο. Τα σχέδια του ισογείου και του πρώτου ορόφου ήταν του **Pleyber** και ο δεύτερος όροφος του **Fernandez**. Αυτό το στοιχείο αιτιολογεί και τις διαφορές που εμφανίζονται στους ρυθμούς που εντάσσονται στο κτήριο από εκλεκτικισμό με νεοκλασικά στοιχεία σε επιρροές Art Nouveau και κεντρικής Ευρώπης.

Το γεγονός της ύπαρξης μεγάλου αριθμού κληρονόμων από διάφορες οικογένειες πιθανόν να λειτουργήσει αποτρεπτικά σε οποιαδήποτε ρήξη με τη μνήμη. Ευχόμαστε τουλάχιστον.

- «Δανείζει Θεώ ο ελεών πτωχόν».

Σου φάνηκε περίεργη αυτή η φράση. Κοιτάζοντας την απέναντι γωνία κατάλαβες. Ενώνεται σε τούτη την κάθετη γραμμή του δρόμου, το φιλανθρωπικό έργο ανδρών και γυναικών μιας ταλαιπωρημένης μάνας Ελλάδας.

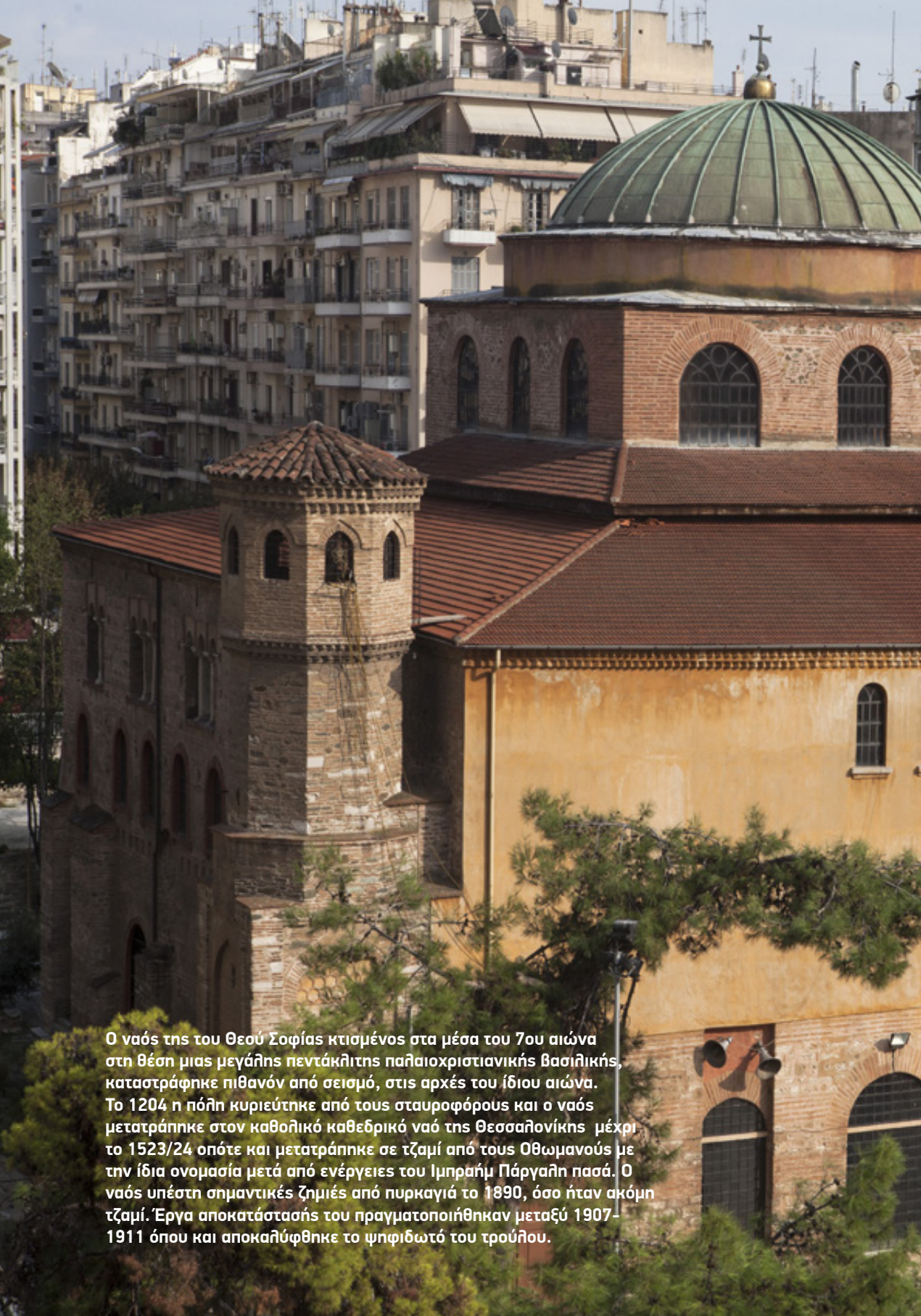
Η **Φιλόπτωχος Αδελφότης Ανδρών Θεσσαλονίκης** από το **1871** που ιδρύθηκε έχει αφήσει βαθιά το σημάδι της.

Στους αγώνες της απελευθέρωσης της Μακεδονίας, στην Μικρασιατική Καταστροφή, στην κατοχή, σε καιρούς ειρηνικούς συνέβαλε «εμφανώς, ως μοχλός στήριξης των αναξιοπαθούντων και αφανώς, ως μηχανισμός προώθησης των εθνικών δικαίων». Το κτήριο στο οποίο εκτός των άλλων φυλάσσει ιστορικά κειμήλια και αρχεία, είναι ιδιοκτησία της ΦΑΑΘ και τα σχέδια του οικήματος είχε αναλάβει ο **Ξ. Παιονίδης**, δημιουργώντας άλλο ένα κτήριο σε νεοκλασικό ρυθμό στην πλατεία της Αγίας Σοφίας. Η απουσία σχεδόν

Μετά την πυρκαγιά του 1917, η ΦΑΑΘ αγόρασε το γωνιακό οικόπεδο δίπλα στην Αγία Σοφία αναθέτοντας στον Ξ. Παιονίδη, το σχεδιασμό του κτηρίου της. Από το 1922 έως σήμερα αναδεικνύει στους χώρους αυτούς σπουδαίο φιλανθρωπικό έργο. (αριστερά)

Η πλατεία Αγίας Σοφίας. Άποψη από το κτήριο της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Ανδρών Θεσσαλονίκης.

Ο ναός της του Θεού Σοφίας κτισμένος στα μέσα του 7ου αιώνα στη θέση μιας μεγάλης πεντάκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής, καταστράφηκε πιθανόν από σεισμό, στις αρχές του ίδιου αιώνα. Το 1204 η πόλη κυριεύτηκε από τους σταυροφόρους και ο ναός μετατράπηκε στον καθολικό καθεδρικό ναό της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1523/24 οπότε και μετατράπηκε σε τζαμί από τους Οθωμανούς με την ίδια ονομασία μετά από ενέργειες του Ιμπράημ Πάργαλη πασά. Ο ναός υπέστη σημαντικές ζημιές από πυρκαγιά το 1890, όσο ήταν ακόμη τζαμί. Έργα αποκατάστασής του πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1907-1911 όπου και αποκαλύφθηκε το ψηφιδωτό του τρούλου.

Νοτιοανατολική άποψη του Ι.Ν. Της του Θεού Σοφίας. Στο βάθος αριστερά διακρίνεται το κτήριο Λόγγου, “το κόκκινο σπίτι”.

οποιοδήποτε διακοσμητικού στοιχείου στις προσόψεις του κτηρίου το οδηγούν να επιβάλλεται με τη λιτή κι αυστηρή γραμμή των όγκων του.

Κατεβίκαμε τα σκαλιά του προαύλιου χώρου **Της του Θεού Σοφίας**. Μας οδήγησε εδώ η λέξη μνήμη. Εδώ που «ζώντες και τεθνεώτες» αποζητούν την προσωπική ανάμνηση, υπέρ υγείας και υπέρ αναπαύσεως.

Ανάπαυση ψυχής όχι μόνο για όσους φεύγουν μα και γι αυτούς που μένουν.

Θα ‘θελα να σουρούπωνα, να χαμήλωνε το φως του ήλιου. Να ‘ταν 13 Σεπτέμβρη, σε άλλον αιώνα να βρεθώ. Να σταθώ έξω στο προαύλιο, ανάμεσα στο πλήθος των πιστών με μια λαμπάδα στο χέρι. Να σήκωνα το βλέμμα μου ψηλά στο ιερατείο και στο χορό των ψαλτών. Με σήμαντρα και με καντίλες από τον τρούλο να αντιφωνούν τον πολυχρονισμό του

Αρχιεπισκόπου, απέναντί τους. Την «Τάξη της εν τρούλω Φήμης» να ζήσω, τον μέγα πανηγυρικό εσπερινό για την ύψωση του Τιμίου Σταυρού.

Εγκαταλείφθηκε η Αγία Σοφία μετά την καταστροφή της στην πυρκαγιά του 1890. Δύο δεκαετίες αργότερα η οθωμανική διοίκηση, ανάμεσα στα έργα που πραγματοποίησε στην πόλη, αποφάσισε και τις εργασίες στερέωσης της Αγ. Σοφίας. Η μεγάλη αυτή επέμβαση χρονολογείται ανάμεσα στο 1907-1911 και έγινε με την επίβλεψη του βυζαντινολόγου **Καρόλου Ντιλ**. Τις εργασίες αυτές τις ανέλαβαν οι Γάλλοι. Μετά τις εργασίες το αρχικό στρώμα της διακόσμησης του ναού καλύπτεται για να προσδώσει τον ιδιαίτερο τόνο των «Μονιών χρωμάτων» με τον οποίο είναι πλέον γνωστή η Αγία Σοφία. Ο επιδέξιος τεχνίτης, με τα δικά του αισθητικά κριτήρια, τροποποιεί και αναπλάθει. Η «φλούδα» χρώματος και

κόλλας, διαλυμένα στο ασβεστόνερο, τοποθετούνται στην ξερή επιφάνεια. Δυτικοευρωπαϊκή αισθητική του 19^{ου} αι. Δηλωτικό της επαφής της πόλης με τα ευρωπαϊκά κινήματα, κάτι που ήταν ζητούμενο άλλωστε από την Οθωμανική κυβέρνηση. Μια πόλη κοσμοπολίτικη, ωστόσο πάντα στην «περιφέρεια».

Έξω από το ναό, νοτιοανατολικά, βρίσκεται το «**Αγίασμα**» του **Αγίου Ιωάννη**, η «κατακόμβη» ή σωστότερα το χριστιανικό βαπτιστήριο της αρχικής πεντάκλιτης επισκοπικής βασιλικής του 5^{ου} αι., τα όρια της οποίας έφταναν πολύ μακρύτερα από το ναό της Αγίας Σοφίας όπως τον ξέρουμε σήμερα.

Μπήκαμε στο νεόδμητο ναό. Υαλοστάσια ένωναν διάφανα το έξω με το μέσα, όπως θα έπρεπε να είναι οι δυο κόσμοι της πίστης. Κατεβήκαμε σε ένα χώρο υγρό και δροσερό. Ο Αύγουστος δεν αντέχει να κυθεί σε διαδρόμους πέτρινους. Μεσ στην απόλυτη σιωπή άκουσα την ευχή

του γέροντα «*Κύριε μνήσθητι Γεωργίου του Ιορέμη*».

Πολλοί οι θρύλοι για το σημείο αυτό, όπως και τόσα άλλα που βρίσκονται διάσπαρτα διατηρώντας την ακλύ του μυστηρίου αδιάλυτη στους ερευνητές.

Υπάρχουν αυτοί που καταστρέφουν κι αυτοί που αναζητούν το παρελθόν. Μια πάλη άνιση και διαρκής. Ποιος θα επικρατήσει; Ο χρόνος, τύχη ή ένα θαύμα;

[...] *Και μιὰ μέρα, Ἀγίας Σοφίας καὶ Ἐγνατίας, σχεδὸν στὴ γωνία, λίγο παρακάτω ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο «Κασσάνδρα», σ' ἕνα κουρεῖο, ὅπου πολλὰ χρόνια ἀργότερα πήγαινα καὶ κουρευόμουννα κι ἐγώ, ἐμφανίστηκε στὴν τζαμαρία του μιὰ ζωγραφιὰ τῆς Παναγίας.*

Ἦταν τόσο καθαρὴ, τόσο βυζαντινὴ καὶ τόσο ἀνεξίτηλη, ποὺ δὲν σοῦ ἐπέτρεπε τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία. Μπορεῖ οἱ διάφοροι νὰ εἶχαν τὶς ἀπιστίες τους, ἀλλὰ ὁ κόσμος στεκόταν μὲ τὶς ὦρες στὴν οὐρά (ποὺ ἔφτανε ἀπὸ τὸ κουρεῖο μέχρι τὴν Ἁγία-Σοφιά) γιὰ νὰ προσκυνήσει.

Κάποτε πῆγα κι ἐγώ καὶ ἔτσι ἀξιώθηκα νὰ δῶ τὴν Παναγία ἀπὸ κοντά. Ἐπιανες τὸ τζάμι καὶ δὲν ἔπιανες τίποτα. Ἀλλὰ ἡ εἰκόνα ὑπῆρχε. Δὲν κάλυπτε ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ τζαμιοῦ, ἀλλὰ μόνο τὸ κέντρο του. Θὰ ἔλεγες πὼς ἦταν σὰν βιτρώ, ἀλλὰ δὲν ἦταν οὔτε βιτρώ. Τὰ χρώματα ἦταν πολὺ ἄυλα καὶ ἀχνά. Ὁ κόσμος προσκυνοῦσε καὶ ἀσπάζονταν τὴν ἀχειροποίητη εἰκόνα στὸ τζάμι, μερικοὶ ἄναβαν καὶ κάνα κερὶ ποὺ ἔφερναν μαζί τους ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔδινε λεφτά. Καὶ ἄλλωστε ποῦ νὰ τὰ δώσει καὶ γιατί; Ἦταν πραγματικὰ μιὰ ἀπὸ τὶς συγκινητικότερες στιγμὲς τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου. Γιατὶ διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες ὅτι καὶ οἱ πολεμιστὲς στὸ μέτωπο ἔβλεπαν τὴν Παναγία νὰ διαγράφεται στὸν ὀρίζοντα καὶ νὰ τοὺς κατευθύνει».

Ντίνος Χριστιανόπουλος

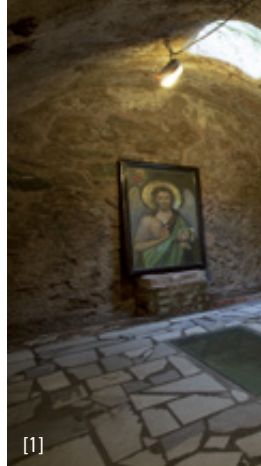

[1] Ο χώρος του αγιάσματος.

[2] Το εσωτερικό του ναού του Τιμίου Προδρόμου.

[3] Το Νυμφαίο κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους ή αλλιώς το βαπτιστήριο της παλαιοχριστιανικής εκκλησίας.

Κατακόμβες του Τιμίου Προδρόμου, αναφέρεται πως συνδέονται με τον Ιερό Ναό Της του Θεού Σοφίας. (Κάτω)

[2]

[3]

Διασχίσαμε τη «**Λεωφόρο**», έτσι την έλεγαν την οδό Εγνατία. Αρχαία οδός, σημαντική γραμμή στον κάνναβο της πόλης. Περνάμε στο δεύτερο μισό της. Κάτι αλλάζει πάντα μέσα μου όταν περνώ την Εγνατία. Αφήνω πίσω μου μεγέθη, απλωσιές και μέγαρα. Εισέρχομαι στα μέτρα τα δικά μου, ανθρώπινα μέτρα.

Ο ναός της Αχειροποιήτου συνιστά μοναδικό δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, καθώς αποτελεί τη μοναδική παλαιοχριστιανική βασιλική που σώζεται σχεδόν στο αρχικό ύψος της.

Αχειροποιίτος. Η οδός Αγίας Σοφίας διέρχεται εμπρός της και δεν είναι ο μόνος λόγος που οι δύο ναοί συνδέονται. Η «Μεγαλοναϊτικη» και η «Αγιοσοφίτικη» σχέση τους αναφέρεται στη λιτανεία της Μεσοπεντηκοστής.

Ο παλαιότερος και καλύτερα σωζόμενος ναός της Θεσσαλονίκης και της Ανατολής, (5ος αι.). Δύο σειρές από δώδεκα κίονες με θεοδοσιανά κιονόκρανα χωρίζουν το ναό σε τρίκλιτο. Η αραβογράμματη επιγραφή που λαξεύτηκε πάνω στον 8ο ανατολικό κίονα δηλώνει με παρρησία: «Ο σουλτάνος Μουράτ πήρε τη Θεσσαλο-

νίκη 833 (1430)». Η Αχειροποιίτος ήταν η πρώτη εκκλησία που μετατράπηκε σε τζαμί, το *Εσκι Τζουμά Τζαμισί*, «Τζουμά» σημαίνει Παρασκευή. Πολλές οι απόψεις για την ονομασία. Ο Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος, Έπαρχος Θεσσαλονίκης και νομοφύλαξ, το 14ο αι., αναφέρει τη συλλαβική κάθε Παρασκευή της Θεοτόκου και του Αγίου Δημητρίου στο ναό αυτό, οι μουσουλμάνοι προς τιμή της μεγάλης προσευχής κάθε Παρασκευή την περίοδο που ήταν τζαμί, ενώ σύμφωνα με μία άλλη εκδοχή, κράτησε την ονομασία από παρακείμενη εκκλησία αφιερωμένη στην

[1]

[2]

[1] Τα επάλληλα ψηφιδωτά δάπεδα του βαθναείου, που βρισκόταν στη θέση του ναού, είναι ορατά κάτω από το γυάλινο πάτωμα.

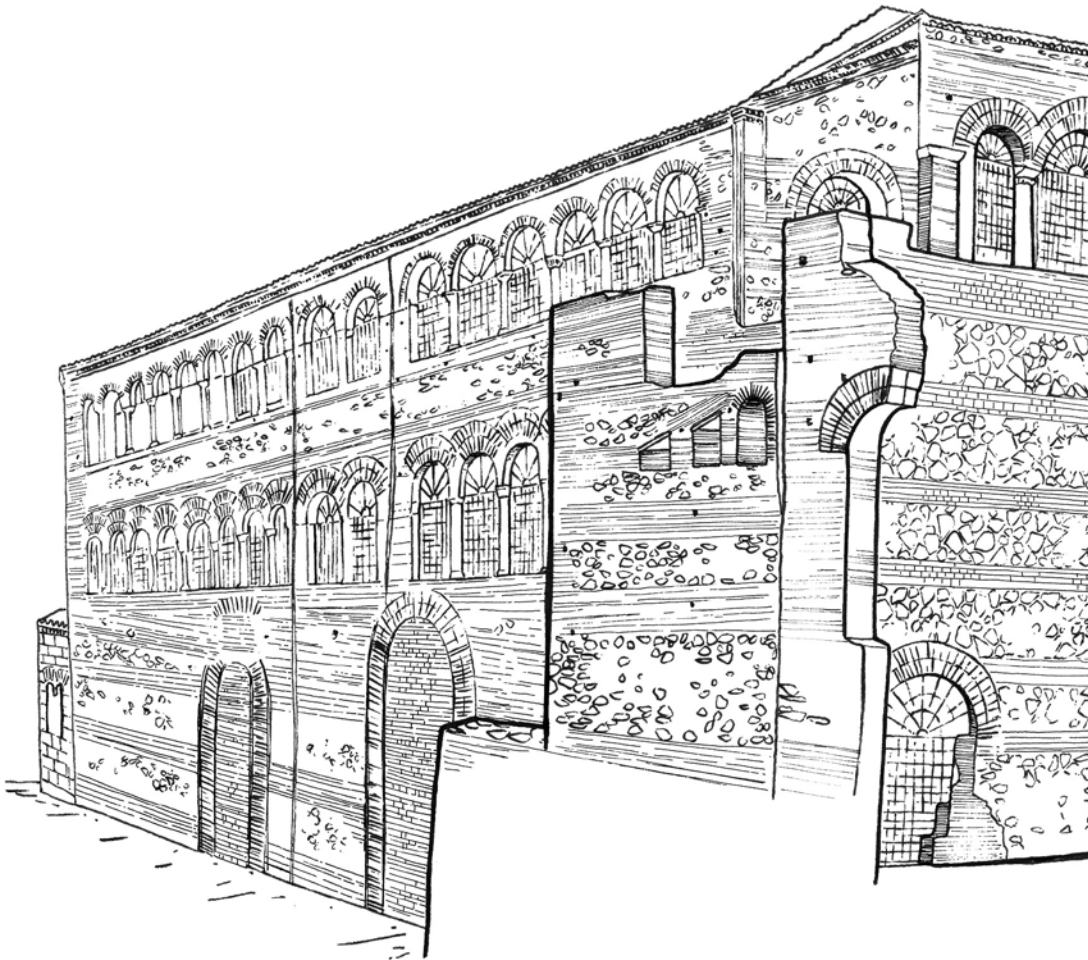
[2] Λεπτομέρεια του κιονόκρανου και του ψηφιδωτό στο εσωράχιο της κιονοστοιχίας.

Αγία Παρασκευή όταν αυτή καταστράφηκε. Όπως και να 'χει η «Μεγάλη Εκκλησία» της Θεσσαλονίκης πέρασε πολλά. Ένα ακόμα ενδιαφέρον χαρακτηριστικό του ναού είναι, κατόπιν έρευνας με μετρήσεις παλμικής απόκρισης, ώστε να καταγραφεί το ηχητικό του αποτύπωμα, η εξήγηση γιατί η Αχειροποίητος επιλεγόταν ανάμεσα στους υπόλοιπους ναούς για πανηγυρικούς λόγους και ομιλίες. Η ορθομαρμάρωσή της, το δάπεδο, οι κίονες, τα ψηφιδωτά, ανακλούσαν τον ήχο προσφέροντας διαύγεια και καταληπτότητα σε όλους τους παρευρισκομένους.

Μνημονεύεται στις βυζαντινές πηγές πως ο συγκεκριμένος ναός δεν ήταν κατάλληλος για την εκτέλεση μέλους, ψαλμωδίας, αλλά για την εκφώνηση λόγων. Εδώ ακούστηκε ο λόγος του τελευταίου εικονομάχου αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, **Λέοντος του Μαθηματικού** το **842 μ.Χ** κατά την εορτή του Ευαγγελισμού, εδώ ο γνωστός λόγος του **Κωνσταντίνου Αρμενοπούλου** κατά την εορτή του Αγίου Δημητρίου στα μέσα του 14^{ου} αι. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η βασιλική λειτούργησε ως δικαστήριο μία εποχή, εκτός των άλλων χρήσεων.

Αχειροποίητος

Τρίκλιτη δρομική βασιλική. Κτισμένη στα μέσα του **5ου αι.** ήταν αφιερωμένη στη Θεοτόκο, ονομασία που κράτησε όλα τα βυζαντινά χρόνια. Η ονομασία ως Αχειροποίητος παρουσιάζεται σε έγγραφο του 1320. Αναφέρεται από τον Ιωάννη Καμινιάτη το 10ο αι. ως ένας από τους τέσσερις καθολικούς ναούς (δημόσιας χρήσης), της πόλης. Οι άλλοι τρεις: **Αγία Σοφία**, **Άγιος Δημήτριος** και πιθανότατα ο ναός των **Ασωμάτων** (η Ροτόντα).

«Στη Σαλονίκη τους πιο πολλούς τους στρίμωξαν στην Αχειροποίητο ή εκεί γύρω. Οι Τούρκοι είχαν μετατρέψει για αιώνες την τεράστια εκκλησία σε τζαμί κι έτσι την είχαν μαγαρίσει. Μπορούσαν λοιπόν να τη μαγαρίσουν λιγάκι κι οι ανοικονόμητοι πρόσφυγες. Χώρισαν με κουβέρτες και σεντόνια χώρους σε δωμάτια κι άρχισαν να ζουν. Έρωτες, καυγάδες, ξυλοδαρμοί, γλέντια, χαρές, γεννητούρια, γίνονταν πίσω απ' τα κρεμασμένα σεντόνια, που τότε μόνο σηκώνονταν όλα, όταν ήταν ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας το γεγονός... Ύστερα από όλα αυτά, ήταν βέβαια περιπτώσεις να ξαναγιαστεί η εκκλησία, πράγμα όμως που έγινε μεγαλύτερως, μόλις πέταξαν από μέσα τους πρόσφυγες...»

Γιώργος Ιωάννου

Το Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπήρξε πρωτοπόρο στον τρόπο διδασκαλίας μέσω των παιδαγωγικών μεθόδων του Αθ. Δελμούζου και των συνεργατών του.

-Εκτός από τη «Μνήμη» έχεις εξίσου μια δυνατή λέξη σαν κι αυτή;
- Να την αγοράσεις;
-Ήλιζα αυτή τη φορά να μου τη χαρίσεις.
-Σου χαρίζω τη λέξη «**Θεμέλιο**».

Λίγο πιο πάνω, ανάμεσα στην τσιμεντένια αγκύλη των πολυκατοικιών, προστατευτικά φυλάγεται η νιότη που ακράτητη ζητά το ίχνος της να αφήσει· ενίοτε πνίγεται στην τόση προστασία.

Στη σιέστα του μεσημεριού, έρημη η αυλή του **Πειραματικού Σχολείου**, στην απουσία της αθωότητας. Απάνθρωπα μοναχικό το θέρος για τις τάξεις, τα θρανία και τους πίνακες.

«Η φύση στένεψε τον απλό άνθρωπο να βρει το θεμελιακό, το απαραίτητο, στη φυσική και πνευματική του ζωή. Γι' αυτό και η τέχνη, η έκφρασή τους, είναι αληθινή. Το αναγκαίο, το απαραίτητο, νιώθεις στην κάθε πέτρα της λαϊκής αρχιτεκτονικής. Η καμάρα της πόρτας και του παραθυριού, η καμάρα κάτω απ' την σκάλα, το χαγιάτι, η αυλή, το πηγάδι,

έχουν την ποίηση που μόνο από την αλήθεια πηγάζει. Είναι στιγμές που μέσα στην ψυχή σου παίρνουν τη σημασία συμβόλων της ζωής. Τέτοια δύναμη έχει μόνο η μορφή που είναι αντικειμενική. Ο λαός που παραδίνει τις λέξεις στο συγγραφέα, μας παραδίνει και τούτα τα σχήματα ως άλλες λέξεις της πλαστικής μας γλώσσας. Άμποτε να μαθαίναμε τη σημασία της προσφοράς».

Δημήτρης Πικιώνης.

- Είναι το οικουμενικό πνεύμα που πρέπει να συνδεθεί με το πνεύμα της εθνότητας, αυτή ήταν η αισθητική του αντίληψη στο σχεδιασμό του σχολείου το 1933. Ο Γιάννης Τσαρούχης έλεγε για τον Πικιώνη: «Είναι ο πρώτος αρχιτέκτων στην Ελλάδα που είχε το θάρρος να διακηρύξει ότι η Αρχιτεκτονική είναι Τέχνη και Ποίηση».

- Εκφρασμένο με άλλες λέξεις, πλήρως ταυτισμένο όμως με την ουσία, είναι και το πνεύμα του **Αλέξανδρου Δελμούζου**, μου απάντησες κρατώντας ένα τεύχος του περιοδικού «Χρονικά».

Κάθισα στα σκαλοπάτια μου θύμισαν τις σκάλες έξω από το σπίτι μας στο χωριό. Έχουν κλίση κατηφορική, ίδια με αυτά. Με κάνουν κι αισθάνομαι ξανά παιδί ετούτα τα σκαλιά. Τόσο οικεία, τόσο ρηχά στο πάτημα.

Μοιάζει νησί το χωριό μου κι ας μην είναι. Αιγαιοπελαγίτικο νησί. Τόσα καλοκαίρια έλιωναν απ' τα τρεχαλιτά μας, οι ακμές στα χείλη της πέτρας, ανοίγοντας το βήμα όλο ορμή για τα παιχνίδια μας. Έτσι φαντάζομαι θα το παίδευε στο μυαλό του κι ο Πικιώνης. Σαν το στενό στο πατρικό της μάνας μου.

Στάθηκαν απέναντι όρθια, παρατηρώντας κάθε γωνία, μπαλκόνι και άνοιγμα. Μου έτεινες το περιοδικό.

- Διάβασέ μου.

«Σήμερα Παρασκευή, 2 Νοέμβρη 1934 και ώρα 4:30' μ.μ. γίνεται η δεύτερη παιδαγωγική συνεδρία του διδακτικού προσωπικού του Πειραματικού Σχολείου. Θέμα: οι Γενικές αρχές απάνω στις οποίες θα στηριχθή η εργασία του Σχολείου.

Ο κ. Επόπτης εκθέτει το κύριο θέμα.

«Ο σκοπός του δικού μας Πειραματικού Σχολείου πρέπει να'ναι 1) Να δώσει στο παιδί μια μόρφωση πραγματική, ουσιαστικά καλύτερη. 2) Να βοηθήσει την επιστημονική έρευνα, από την παιδαγωγική της κυρίως πλευρά, με τελικό σκοπό πάντα την πράξη και 3) να γίνη σπουδαίο κέντρο για την πρακτική άσκηση των τελειοφοίτων του Πανεπιστημίου και για τη μετεκπαίδευση των δημοδιδασκάλων.

Ειδικώς ως προς το γυμνάσιο θα έχωμε να αντιμετωπίσωμε ένα ερώτημα πολύ σοβαρό. Και στο εξωτερικό και σε μας οι κλασσικές σπουδές κλονίζονται, τρικλίζουν. Υπάρχουν πολλοί που αμφισβητούν τη μορφωτική τους αξία.

Στο πρόβλημα αυτό περιμένουν παντού την απάντηση από νέες δοκιμές που κάνουν. Εμείς στην Ελλάδα, για να επιτύχη η δοκιμή, πρέπει να αντικρύσωμε τους κλασσικούς στηριγμένοι γερά στη δική μας τη ζωή, αυθύπαρχτοι. Αυτή την ανεξαρτησία, αυτή την αυθυπαρξία μόνο ο δημοτικισμός την εξασφαλίζει. Η δοκιμή μας θα 'χη μεγάλη σημασία, όχι για το σχολείο μας βέβαια μονάχα,

“Εγώ θέλω να είμαι ένας δάσκαλος, τίποτε άλλο”.

Αλέξανδρος Δελμούζος

μα γενικά για τον τόπο μας. Θα βοηθήση τον Ελληνισμό να βρή τον τρόπο να κάμη πραγματικά δικούς του τους κλασσικούς, να τους νοιώση εσωτερικά αναπόσπαστα δεμένους μαζί του.

Το γλωσσικό μας όργανο δεν μπορεί να 'ναι άλλο από την Δημοτική. Σήμερα η πολιτεία ζητεί και την καθαρεύουσα. Θα σεβαστούμε βέβαια το νόμο. Αλλά το όργανο της διδασκαλίας, πέρα από τα όρια του νόμου, θα'ναι η δημοτική. Γιατί ζωντανή, μεθοδική διδασκαλία, δίχως τη δημοτική είναι αδύνατη».

Αλέξανδρος Δελμούζος

Για λίγο δεν είπαμε τίποτα. Τι να σχολιάσει κανείς για πνεύματα πρωτοπόρα; Για ιδέες θεμελιώδεις που έμειναν στον πειραματισμό; Ακόμα περιμένουν «παντού την απάντηση από νέες δοκιμές που κάνουν» κι ας πέρασαν ογδόντα και πλέον χρόνια.

Αιατζά Ιμαρέτ πάνω από την οδό Κασσάνδρου, Β.Α. του Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου. Βόρεια άποψη.

Ανεβήκαμε πιο ψηλά στην πόλη. Άρχιζε ήδη ο αέρας να αλλάζει. Στέγνωσε το υγρό φιλί του Θερμαϊκού στα μέτωπά μας. Εκεί, στην Κασσάνδρου αριστερά, θα ήταν η επόμενη στάση μας.

Ένας ακόμα θεμέλιος λίθος για μία κοινωνία είναι η φιλανθρωπία και αυτό το γνώριζαν οι οθωμανοί δημιουργώντας τα ευαγή ιδρύματα τα Ιμαρέτ ή αλλιώς πτωχοκομεία.

Το ένα που έχουμε στην πόλη, το **Αιατζά Ιμαρέτ** -από τα πλακίδια του μιναρέ του έλαβε και το προσηγορικό του όνομα: Αιατζά, που σημαίνει «ποικιλόχρωμο» ή «Ισχάκ Πασά τζαμί», έχει παραμείνει σχεδόν εγκαταλειμμένο στη μοίρα του. Κάποιες εκδηλώσεις για τις οποίες διατίθεται, απλά αναδεικνύουν την ανάγκη άμεσης φροντίδας του.

«Το σπάνιο και αξιέραστο ιερό καθίδρυμα σε δεσποζούσα τοποθεσία της πόλης Σαλονίκης» ανήγειρε το 1484 ο **Ισχάκ πασάς**

όταν μετά τη λήξη της θητείας του στο αξίωμα του μεγάλου βεζίρη, αποσύρθηκε οικειοθελώς στη Θεσσαλονίκη, εκτελώντας χρέη βαλή.

Μέρος ενός μεγαλύτερου συγκροτήματος, περιελάμβανε το τζαμί, το ιμαρέτ πτωχοκομείο, την κρήνη και το «μεντρεσέ», την ιερατική σχολή. Στην πόλη έχει παραμείνει μόνο το τζαμί. Ο κεντρικός χώρος του κτηρίου ήταν χώρος προσευχής ενώ, οι τέσσερις παράπλευροι χώροι χρησιμοποιούνταν για διδασκαλία και συσσίτια.

Εκατό κιλά αλεύρι και κοντά σαράντα κιλά ρύζι για την παρασκευή ψωμιού και σούπας καθημερινά κατέστησαν το συγκρότημα, όπως επιμαρτυρείται δύο αιώνες μετά την ίδρυσή του, «ως το πλέον σεβάσμιο ολόκληρης της πόλης μετά», όμως, «του Χορτάτζη-εφέντη».

Το συσσίτιο δεν απέκλειε κανέναν, όποιοι θρησκευματος ή εθνικότητας κι

αν ήταν. Αυτό συνεχίζει και σήμερα η εκκλησία, οι δήμοι - όπου έχουν δυνατότητα, διάφορες ομάδες κι οργανώσεις πολιτών. Το πρόσωπο της δυστυχίας είναι συνώνυμο με την ύπαρξη ή μη, μιας κοινωνίας πρόνοιας και του βαθμού πολιτισμού της.

Η πορεία μας ανοδική, κάθετη. Κάθε ανάσα βάραινε. Απόγευμα στην πόλη, που ράθυμη ξυπνούσε με έναν καφέ ελληνικό, στο μπαλκόνι.

Εκεί, κourνιασμένο στην σπανιότητά του στη ρίζα της **πλατείας Ρομφέν** επί της οδού **Θεοδοκοπούλου**, το ανακαινισμένο βυζαντινό λουτρό της Θεσσαλονίκης. Το «**Λουτρό του Κουλέ Καφέ ή Χαμάμ Κουλέ**» από την ονομασία της περιοχής στην Άνω Πόλη.

Σύμφωνα με τον Α. Ξυγγόπουλο, πρόκειται για λουτρό της μέσης βυζαντινής περιόδου, η κατασκευή του οποίου χρονολογείται σε διαφορετικές φάσεις από τα τέλη του 10^{ου} μέχρι τις αρχές του 14^{ου}

αι. Τα λουτρά κατά τους βυζαντινούς χρόνους ήταν δημόσια, ιδιωτικά ή και μοναστηριακά. Οι βυζαντινοί τα αποκαλούσαν και «λούσιμα». Τα δημόσια κτίζονταν σε κεντρικά σημεία των πόλεων, τα δε ιδιωτικά ή «πριβάτα» στις κατοικίες των εύπορων ευγενών. Η μικρή ανθρώπινη κλίμακα του λουτρού, «εγκλωβισμένου» ανάμεσα σε πολυκατοικίες, δυστυχώς δεν το αναδεικνύει όσο θα του άξιζε, ως ένα από τα πέντε μόλις εναπομείναντα βυζαντινά λουτρά του Ελλαδικού χώρου.

Το λουτρό λειτούργησε συνεχώς για επτά αιώνες αδιάλειπτης χρήσης έως το 1940. Κηρύχθηκε διατηρητέο στις 28 Φεβρουαρίου 1952 ενώ περιλαμβάνεται στον κατάλογο των **Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς**. Ευτυχώς...

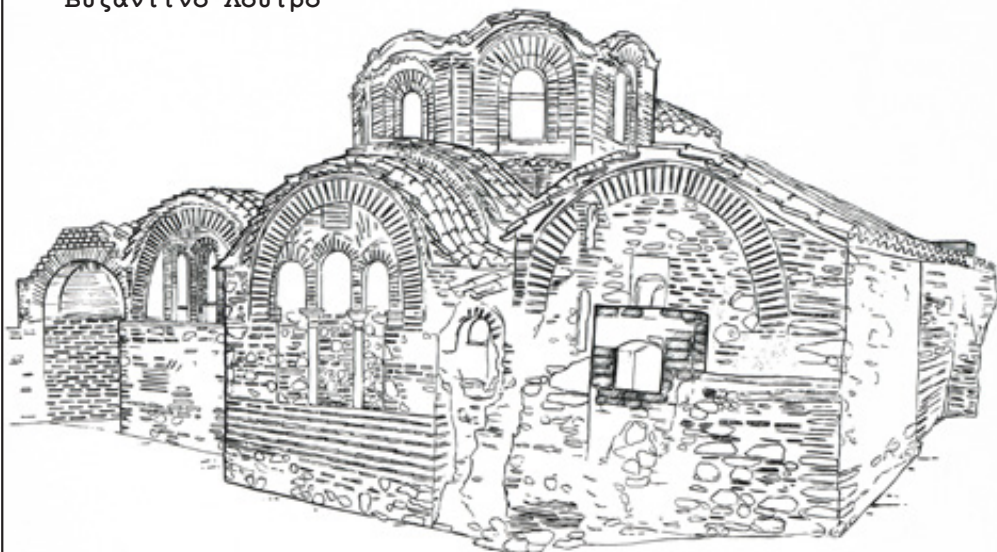
Πίσω από τις καμπούρες της πλάτης του υπεραιωνόβιου λουτρού ένα μικρό ξάνοιγμα και πάνω από αυτό το ευρύτερο κτίριο της **Κρίστου 7**.

Μια διπλοκατοικία με νεοκλασικά στοι-

Το Βυζαντινό λουτρό επί της οδού Θεοδοκοπούλου.

Βυζαντινό Λουτρό

Το λουτρό αρχικά ήταν απλό, δηλαδή μόνο για άντρες ή για γυναίκες, ενώ μετατράπηκε σε διπλό στα οθωμανικά χρόνια με την προσθήκη διαχωριστικών τοίχων που έφραξαν τα αρχικά τρίλοβα περάσματα μεταξύ των χώρων. Ανήκει στην κατηγορία των διδυμων λουτρώνων και κάθε του τμήμα διατηρεί την τριμερή του οργάνωση.

Αν και περιορισμένου μεγέθους διαθέτει όλους τους απαραίτητους χώρους για τη λειτουργία του. Σε ορθογώνιο σχήμα διαστάσεων 12,50 X 17,50 μ και κύριο άξονα ΒΑ-ΝΔ περιλαμβάνει προθάλαμο, κλιμακώδη χώρο, θερμό και δεξαμενή νερού ενώ διασώζεται σύστημα υποκαύστων.

χεία, με καμπύλα σαχνισιά και αρμονικά κατανομημένες επιφάνειες, που συνδυάζει παραδοσιακά χαρακτηριστικά βαλκανικής αρχιτεκτονικής.

Χτισμένη το 1905 από τον Τούρκο στρατιωτικό διοικητή τον **Χαφζή Μπέν Καϊμακάμνι**. Το 1906 πέρασε στα χέρια της Μουφτείας. Κι από εκεί στη συνέχεια πρόσφερε στέγη σε πολλούς ακόμα.

Στρατιώτες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, πυροπαθείς του 1917, πρόσφυγες του 1922, δημοτικό σχολείο έως το 1959 και γυμνάσιο - λύκειο μέχρι το 1988.

Ήδη από το 1977 είχε χαρακτηριστεί σαν «έργο τέχνης» και αγοράστηκε από το δήμο Θεσσαλονίκης.

Οι περιπέτειές του δεν τελειώνουν εδώ καθώς, από το 1994 έως το 1998, καταλήφθηκε και οργανώθηκε ως αυτοδιαχει-

ριζόμενο στέκι με την επωνυμία «**Βίλλα Βαρβάρα**».

Με την Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, η Θεσσαλονίκη, έβαλε τα γιορτινά της και αξιοποίησε όσα κτήρια είχε τη δυνατότητα. Τότε έγιναν και οι σχετικές μελέτες αποκατάστασης του οικήματος. Με τη νέα χιλιετία παραδόθηκε στο κοινό για χρήση ως βιβλιοθήκη της Άνω Πόλης. Το 2012 με οικονομική ενίσχυση του *Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος* και τη συμμετοχή της μη κερδοσκοπικής Εταιρείας *Future library* οργανώθηκαν οι χώροι και ανακαινίστηκαν. Μία βιβλιοθήκη με την αύρα των αρχών του 20 αιώνα και των στιγμών που εντάχθηκαν ως μέρος της ιστορίας της.

Ανάμεσα στα ράφια της ξεκάστρεκα φυλλομετρώντας. Κάθε βιβλιοθήκη, ένας κό-

σμος άγνωστος που σε προκαλεί. Έτσι και σε βρει για λίγο μόνο σαν τη σειρήνα περιμένει να τ' αφήσεις όλα πίσω και την πρώτη σου σελίδα να γυρίσεις. Αν είσαι έτοιμος για το ταξίδι, κάντο.

- «Προσπαθώ να σε κλέψω ανάμεσα σε δυο βιβλία» μου ψιθύρισε.

Από την ταινία «Μία αιωνιότητα και μία μέρα».

Χαμογέλασα και γύρισα σελίδα. Αν ήξερα πως θα σε έχανα θα το 'χα σκίσει εκείνη τη στιγμή.

Περιπλανήθηκα στους δρόμους της Άνω Πόλης. Μπήκα στην οδό **Θεοφίλου**, δρασκέλισα μια εποχή γυρεύοντάς σε. Ανάμεσα σε εξώστες σε ζητούσα, σε καγκελόπορτες κλειστές. Έτριξε ένα πατζούρι ανοίγοντας' να 'σουν εσύ που προσκαλείς τον κόσμο σε γιορτή; Στα αετώματα ψηλά στάθηκαν δυο περιστέρια. Που είσαι; Ποια σκάλα να ανεβώ, ποια μάρμαρα να

λιώσω; Η βρύση στέρευσε κι εγώ διψώ. Την άκρη απ' το φουστάνι σου μου φάνηκε πως είδα. Έβαλα όση δύναμη απέμεινε και φώναξα ν' ακούσεις.

-Αγοράζω μια λέξη σου με όλα μου τα πλούτη.

- «**Αύγουστος...**» είπες.

Και το φουστάνι χάθηκε.

«Σε ποιαν έκταση επάνω, σε χορό μαγικό μπορεί ένα τέτοιο πλάσμα να γεννήθηκε από ποιο μακρινό αστέρι είναι το φως που μας στα δυο της μάτια πήγε κρύφτηκε, κι εγώ ο τυχερός που το 'χει δει».

Από το τραγούδι «Αύγουστος» του Νίκου Παπάζογλου.

«Γιατί δεν ήρθε τίποτα όπως τα περιμέναμε; Πες μου μητέρα;

Γιατί δεν ξέραμε πώς ν' αγαπήσουμε...»

Από την ταινία «Μία αιωνιότητα και μία μέρα».

Στην πλατεία Ρομφήε άδειασε η κλεψύδρα του χρόνου. Στα σαχνισιά μισοκρυμμένες κόρες προσμένουν τον αποσπερίτη. (αριστερά)

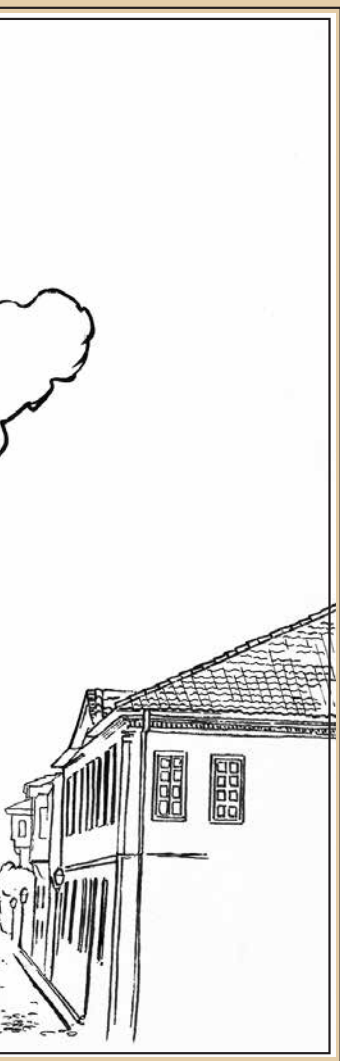
Η αρχοντική βιβλιοθήκη της Άνω Πόλης στην Κρίσπου, με το νούμερο 7.

Η οδός Θεοφίλου στη συμβολή της
με την οδό Αγίας Σοφίας

Το νότιο άκρο του τουρκικής συνοικίας Suluca βρισκόταν περίπου στη σημερινή οδό Θεοφίλου. Μια μεγάλη συνοικία που εξαπλωνόταν βόρεια μέχρι τα τείχη. Οι βρύσες της περιοχής μαρτυρούν την ύπαρξη άφθονων νερών. Το τέλος του 1970 βρίσκει την περιοχή να διατηρεί σχεδόν όλα τα αρχοντικά της κτίρια. Αυτά που σήμερα έχουν διασωθεί έχουν αναπαλαιωθεί και στεγάζουν υπηρεσίες του Δήμου ή άλλων πολιτιστικών φορέων. Η γραφικότητα της Θεοφίλου και της συνοικίας Κουλέ Καφέ, συνεχίζει να θυμίζει μία από τις πιο όμορφες γειτονιές στο «Μπαϊρί».

Το εισαγωγικό κείμενο του αφιερώματος είναι αποσπάσματα της ταινίας «Μια αιωνιότητα και μία μέρα». Σχετίζεται με το κτήριο Τυρολόη - Δημητριάδη και την παραλιακή Λ. Νίκης όπου γυρίστηκε η σκηνή από την ταινία. Σκηνοθ.: Θεοδ. Αγγελόπουλος, Μουσική: Ελένη Καραϊνδρου

Πληροφορίες άρθρου:

- Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, Προξένου Κορομηλά 23, ΤΚ 54622, Θεσσαλονίκη, Τηλ. 2310 229778.
- Διερευνητικό προγράμμα «...of bodies and spirits: Soundscapes of Byzantine Thessaloniki» (...σωμάτων τε και πνευμάτων: Ηχοτοπία της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης), που χρηματοδοτείται από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια (UCLA), Κώστας Ράπτης, αρχαιολόγος ΕΦΑΠΟΘ.
- Για την «Τάξη της εν τρούλω Φήμης» γραπτές μαρτυρίες από τον Συμεών Θεσσαλονίκης αρχές 15^{ου} αι., Μελίνα Παϊσίδου.

Πηγές:

- Νεώτερα Μνημεία της Θεσσαλονίκης, Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 1985.
- Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, Αθήνα, 2009.
- Οθωμανικά Λουτρά στον Ελλαδικό χώρο, Ελένη Κανετάκη, Τεχ. Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα 2004.
- Χρονικά του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τεύχος 1, περίοδος Β - Μάρτιος 1992, Θεσσαλονίκη.
- Δ. Πικιώνη Κεϊμενα, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2010.
- Ντίνος Χριστιανόπουλος, «Θεσσαλονίκη οὐ μ' ἔθεσπισεν, Αυτόβιογραφικά κείμενα», εκδ. Ιανός.
- Κ. Τομανάς, «Δρόμοι και γειτονιές της Θεσσαλονίκης», εκδ. Νησίδες.
- Χριστιανική Ένωση Νεανίδων Θεσσαλονίκης, Μητροπόλεως 18, τηλ. 2310 276 144.
- Φιλόπτωχος Αδελφότης Ανδρών Θεσσαλονίκης, Αγ. Σοφίας 38, τηλ. 2310 220 700.
- «Η αποκατάσταση της νεότερης ζωγραφικής διακόσμησης της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης», Δήμητρα Καμαράκη, Πελαγία Αστροειδίου.
- «Η Οθωμανική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα», ΥΠΠΟ, Δ/ση Βυζαντινών και μεταβυζαντινών αρχαιοτήτων, Λίλα Σαμπανοπούλου.
- Κέντρο Αρχιτεκτονικής, Δήμου Θεσσαλονίκης, Ανάπλαση του άξονα Αχειροποιήτου - Αγίας Σοφίας.